

Riitta Mäkinen

Täydennyskoulutuksen yhteinen problematiikka — katsaus IFLA:n seminaarin pohjalta

Mäkinen, Riitta, Täydennyskoulutuksen yhteinen problematiikka — katsaus IFLA:n seminaarin pohjalta [Shared problems of continuing education — a review inspired by the IFLA seminar]. — Kirjastotiede ja informatiikka 9 (4): 110—114, 1990.

The joint workshop of the Section on Education and Training and the Round Table of Continuing Professional Education in IFLA General Conference in August 23, 1990 is reviewed. The needs and problems are quite similar in different countries and so is the organization of continuing professional education. A Finnish speciality is the institute for extension studies that is a separate part of each university. Special attention is paid to the distant education and to the relation between library schools, LIS research and continuing professional education.

Address: University of Tampere, Institute for Extension Studies, P.O.Box 607, SF-33101 Tampere, Finland.

IFLA:n sokkeloissa, jotka Tukholman Messukeskuksessa olivat aivan konkreettisiakin, kokoontui pieni joukko myös kirjastoalan täydennyskoulutuksen merkeissä. Elokuussa 1990 Continuing Professional Education Round Table sekä ylemmän asteinen orgaani, Section on Education and Training järjestivät yhdessä päivän mittaisen työpajan otsikolla Täydennyskoulutus, 1990-luvun perspektiivejä; Uudet haasteet, aloitteet, lupaukset.

Tilaisuudessa minulle kirkastui, miksi informaali viestintä on niin paljon formaalia suositumpi tiedonhankintatapa. Formaali esitys on muokattu antamaan mahdollisimman kattava tietämys asiasta mahdollisimman monelle. Itsestään selvydetkin on sanottava, koska ilman niitä esityksestä tulisi muotopuoli. Informaaleissa kahdenkeskisissä keskusteluissa päästään suoraan molempia osapuolia juuri tällä hetkellä kiinnostavaan asiaan.

Se tyypillisin (ei-tieteellisten) seminaarien anti kertautui jälleen: »Muillakin on samanlaisia ongelmia». Kansainvälisissä tilaisuuksissa toteamus saa jatkon: »Joillakin vielä paljon pahempina».

»Samanlaisia ongelmia»

Seuraavassa referoin Australian kirjastoseuran koulutuslautakunnan puheenjohtajan Fay Nicholsonin esitystä »Continuing education: An Australian Perspective». Nimet ja nimitykset muuttaen sen kutakuinkin voisi esitellä myös suomalaisena aihepiirin yleisesityksenä.

Alan monimuotoinen kehitys ja julkisen sektorin (rahoitus)muutokset luovat koulutustarpeet. Erityisen kaivattua on tietotekniikkaan sekä johtamiseen ja hallintoon liittyvä täydennys-

koulutus. Sitä tarjoavat kirjastokoulut, kirjastot ja tietopalvelut itse, alan järjestöt ja muut elimet, järjestelmätoimittajat sekä yksityiset konsultit.

— Suomen osalta olisi lisättävä vielä kesäyliopistot ja esiteltävä kansainvälisesti melko harvinainen malli, jossa ammatissa jo toimivien täydennyskoulutus on keskitetty korkeakoulun erillislaitoksen, täydennyskoulutuskeskuksen organisoitavaksi. Muualla tehtävää hoitavat ainelaitokset itse.

Koulutuksen tarjonta on kohtalaisen runsasta, mutta koordinoimatonta. Australialaiset koettavat auttaa asiaa suunnittelemallaan koulutustietokannalla. Pienemmässä Suomessa tilanne on kohtuullisessa hallinnassa Kirjastolehden tapahtumakalenterin ja Tampereen yliopiston täydennyskoulutuskeskuksen yleistoimikunnan vuosittain kokouksen avulla.

»Kaikki kirjastonhoitajat eivät ole kokeneita kouluttajia ja kurssi voi olla laadultaan ja relevanssiltaan huonosti suunniteltu.» Australian informaattikkopiireissä onkin kehitetty Koulutusta kouluttajalle -kurssi. Suomalaisen täydennyskoulutuskeskuksen etuna on sen työyhteisö, jonka yhteisenä intressinä on entistä paremmat aikuiskoulutuksen muodot ja menetelmät. »Metodologinen» tieto liikkuu ja kehittyy kunkin erillisen ammattialan »substanssin» hyväksi.

Tavallisesti kurssit järjestetään suurissa kauspungeissa. Pitkät matkat ovat keskeinen ongelma. Työpaikalta on myös vaikea olla pitempään poissa. Etäopetuksessa australialaiset ovat ehjineet suomalaisia pidemmälle. He ovat myös aloittamassa erikoistumiskoulutuksen, jossa erillisistä kursseista voidaan koota virallisesti hyväksytty »suoritus». Suomessa on jonkin verran keskusteltu erikoistumiskoulutuksesta esim. musiikkikirjasto-, potilaskirjasto- ja tietopalvelutyöhön. Australiassa on toistaiseksi hahmoteltu neljä paljon suppeampaa aihealuetta: Teleneuvottelun tehokas käyttö, Pienen kirjaston atk-järjestelmän valinta, Kuinka lähestyä AACR2-säännöstöä, Vähemmistöjen kirjastopalvelut.

Niin Australiassa kuin Suomessa »viranomaisten arvostus edistää suuresti täydennyskoulutusohjelmien kehittämistä, mutta julkisen vallan tuki on tällä hetkellä epäselvää, epävarmaa ja rajoitettua». Kirjastoalankin täydennyskoulutus kytkeytyy yleiseen työvoima- ja aikuiskoulutuspolitiikkaan. Australian hallituk-

sen suunnitelman mukaan kaikkien vähintään tietyn palkkasumman vuodessa maksavien työntekijäiden on varattava prosentti palkoista koulutukseen. Rahaa käytetään opintovapaiden kustantamiseen ja moduleista koostuvaan koulutukseen. Moduleista työntekijät voivat rakentaa tutkintoja tai vastaavia suorituksia. — Suomessakin puhutaan kansalaisen opintokirjasta.

Johtajien suhtautuminen alaistensa täydennyskoulutukseen niin Australiassa kuin Suomessa vaihtelee nihkeästä välinpitämättömän kautta hyvin rohkaisevaan.

Rajallinen rahoitus ja aika ovat keskeisimmät säätelevät tekijät. Ja myös suomalainen esitelmän pitäjä voisi allekirjoittaa loppulauseen: »Nykyinen suuntaus kirjastoammattissa on nähdä täydennyskoulutus jatkuvana amatillisena tehtävänä ja kehittämissuunnitelmamme heijastavat luottamusta tähän ajattelutapaan.»

Kirjastokoulutus jatkumona

Amerikkalaisen professorin Darlene E Weingandin, samalla Wisconsinin yliopiston kirjasto- ja informaatiopalvelukoulun täydennyskoulutuspalveluiden johtajan, teesi oli, että kirjastokoulutuksen on oltava jatkuo, pätevyyden ylläpitoa läpi koko ammattiuran. Kirjastonhoito on »henkilöstö-intensiivinen» toimiala; henkilöstömenot vievät kirjastojen budjeteista pääosan. Jo tehokkuuden nimessä tämän menoerän pätevyyden täytyy olla korkealla tasolla.

Keskeinen vastuu täydennyskoulutuksesta on Weingandin mukaan kirjastoalan peruskouluttajilla. Perustelu nousee kilpailuyhteiskunnasta: Jotta ammattikunta olisi kilpailukykyinen työmarkkinoilla, sen jatkuvasta pätevyydestä on huolehdittava. Jos pätevyyskilpailussa hävitään, kirjastokouluillekin käy huonosti, antoi Weingand ymmärtää. Amerikassa sitä paitsi näyttävät pikemminkin korkeakoulut kilpailevan opiskelijoista kuin opiskelijat korkeakoulupaikoista. Samassa tilanteessahan ovat suomalaiset kansanopistot. Aikuisopiskelijat ovat tällöin oppilaitoksen hengissäpysymisen avain.

Kaksinaisesta tehtävästään, perus- ja täydennyskoulutuksesta, jo muutenkin paineenalaiset kirjastokoulut selviävät koulutuksen luovalla suunnittelulla ja toteuttamisella, usko Weing-

gand. Teknologiaa hyväksikäyttämällä ja menneiden vuosien ennakkoluuloista löysäämällä voidaan koulutusohjelmaa laajentaa ajallisesti ja paikallisesti.

Enemmän etäopetusta

Etäopetusta tarjottiin seminaarin kuluessa useamman kerran resurssiongelmien helpotukseksi. Tilaisuuden puheenjohtajaksi jo oli kutsuttu ruotsalainen, mutta Saksassa FernUniversitätin professorina toimiva Börje Holmberg. Hän piti avausesitelmän avoimesta ja etäopetuksesta täydennyskoulutuksessa, lähinnä katsauksen eri käsitteisiin ja malleihin. Luova etäopetus oli Weingandin resepti. Tansanialainen esitelmöitsijä viittaili itseohjautuvien koulutusohjelmien ja kirjeopiskelun välttämättömyyteen muiden koulutusmuotojen rinnalla. Australian oloissa etäopiskelun idea on jo vanhastaan tuttu.

Etelä-Carolinan yliopiston dekaani Fred Roperin koko esitys käsitteli kirjastoaineiden etäopetusta. Hänen collegessaan kunkin opettajan opetusvelvoittisuuteen kuuluu vuosittainen kurssinpito joko muilla paikkakunnilla tai kaapelitelevisiossa ja campuksen ulkopuolinen opetus on suunniteltu viiden vuoden ohjelmaksi.

Menestyksen innoittamana Yhdysvalloissa on nyt perustettu eri oppilaitosten kesken Library and Information Science Distance Education Consortium, jonka tarkoituksena on paitisi tarjota opiskelumahdollisuus »etäisille» myös mahdollistaa erillisten erikoiskurssien tarjontaa toisten kirjastokoulujen opiskelijoille, toisin sanoen paremmat valinnan mahdollisuudet ja resurssien käyttö.

Tampereen yliopiston täydennyskoulutuskeskuksessa (TYT) vast'ikään kirjastotieteen ja informatiikan aineopinnot päättäneille pätevöitymiskurssilaisille kertyi puolessatoista vuodessa matkoista, asumisesta ja palkattomista virkavapaista useiden kymmenien tuhansien markkojen menot kullekin. Suomalainen aikuisopetusrahoitus ei kuitenkaan myöntänyt heille edes VR:n alennuslippuja, opintorahoista tai lainoista puhumattakaan, koska koulutus ei organisoitavaltaan täyttänyt kaikkia tuen myöntämisen kriteerejä. Tavallisillakin täydennyskoulutuskursseilla matkat ja varsinkin asuminen tulevat kalliimmiksi kuin itse kurs-

simaksut ja suhteessa sitä kalliimmaksi, mitä pitempi kurssi; pitkien ohjelmien kurssimaksuthan ovat suhteellisesti pienempiä. Jos ja kun taloudellisuutta on kehitettävä, on siis kotipaikkakunnalla pysyttelevää opiskeluakin kehitettävä. Ensimmäinen edellytys on tottuminen ajatukseen, että luokkahuoneessakin istumatta voi asiallisesti opiskella ja siis olla sen aikaa poissa tavallisen työnsä äärestä.

Erillisen etäopetusmateriaalin valmistaminen kuitenkin kannattaa vasta suurelle opiskelija-joukolle. Sitä paitsi opiskelijat haluavat myös irtautua arkiympäristöstään, filippiiniläisetkin silloin tällöin päästä Manilaan, todettiin keskusteluissa.

Itse esittelin lukuvuonna 1989—90 TYT:ssä toteutetun Muutoksen hallinta -täydennyskoulutusohjelman, johon liittyi runsaasti lukemista ja varsinkin kirjallista työskentelyä lähiopeutusjaksojen lomassa. Esityksen pääasia ei kuitenkaan ollut etäopetus.

Mitä kuuluu täydennyskoulutukseen

Yhdysvalloista saatin kuulla vielä luettelo eri tavoista, joilla hallitus rahoittaa kirjastoalan jatko- ja täydennyskoulutusta sekä esimerkkejä subventoiduista kursseista.

Aiheet ovat samoja, jotka pyörivät suomalaisissakin täydennyskoulutustilaisuuksissa: koulukirjastotyötä, kirjasto-atk:ta, bibliografista valvontaa, hallintoa ja johtamista, tiedottamista tai markkinointia, kokoelmien evaluointia, tietopalvelua, yritystoiminnan tiedonlähteitä, konservointia, lastenkirjallisuutta... Etnisten vähemmistöjen sekä lukutaidottomien kirjastopalvelut ovat täydennyskoulutusalue, johon meillä ei vielä ole ollut erityistä kysyntää. Lisäksi mainittiin parissa yhteydessä ainakin itselleni vielä uusi käsite »kokoelmien tulkinta» (interpretation).

Pääosa kursseista näyttää olevan informointia uusista menetelmistä yhtä työalaa kerrallaan edustavalle kohderyhmälle, mutta mutkikkaampiakin malleja kokeillaan.

Amerikan kirjastoseura oli saanut suuren apurahan seminaariin, jossa kirjastonhoitajat ja humanistitutkijat suunnittelivat ja ohjasivat suurelle yleisölle tarkoitettuja mustan väestön

kulttuurin kursseja. (Kokoelmien tulkinta kuuluu mm. tämän ohjelman sisältöön.)

New Yorkin alueelle myönnettiin määräraha koulutusohjelmaan, jonka yhteydessä kehitettiin terveydenhuoltoalan kokoelmayhteistyötä — ei siis pelkästään kerrottu kokoelmien evaluoinnista ja vastaavasta.

Täydennyskoulutuksen tärkeys ei nouse esiin pelkästään täydennyskoulutusta käsittelevissä kirjoituksissa ja esitelmissä, vaan se on loppuponsi mitä erilaisempia elämän- ja kirjastotyön alueita käsittelevissä esityksissä. Toisaalta olen nähnyt arvion, jonka mukaan vain kymmesosa täydennyskoulutukseen suuntautuvista investoinneista johtaa käyttäytymisen muutokseen työssä.

Kun suomalaisessa, ja lehtiartikkeleiden mukaan myös amerikkalaisessa täydennyskoulutuksessa pyritään vaikuttavuuden lisäämiseen, avainasia on kytkentä koulutettavan omaan työhön. Yksi mahdollisuus on viedä koulutus työpaikalle, useimmiten koko työyhteisölle. Ja jos ei koko työyhteisö olekaan koulutettavana, ehkä samalla kurssilla kuitenkin useampia kuin yksi, jotta uudistuksilla olisi enemmän kuin yksi käynnistäjä. Tekemällä oppiminen on tunnetusti tehokas menetelmä, kouluttajille ja koulutuksen organisoijille vain paljon työläämpi kuin silkkä tiedon jakaminen. Ammatillisessa täydennyskoulutuksessa tekemällä oppiminen merkitsee useimmiten jonkin omaan työhön liittyvän asian työstämistä koulutuksen myötä.

Tästä oli kysymys TYT:n Muutoksen hallinta -kurssillakin. Kustakin kirjastosta toivottiin vähintään kahta osanottajaa, joista yksi vastuullisimpana pääopiskelijana ja toinen tai toiset hänen tukenaan. Kukin joukkue tuli koulutukseen jokin ajankohtainen muutoshanke mukanaan. Julkishallintoa ja työpsykologiaa käsittelevät luento-osuudet kuunneltiin yhdessä ja yhdessä opiskeltiin projektityöskentelyäkin. Muutoshankkeen analysointiin ja kehittämiseen liittyvät kirjalliset työt taas käsiteltiin seminariryhmissä, joihin osallistui vain pääopiskelija, jotta ryhmät olisivat pysyneet kyllin pieninä ja silti useita tahoja edustavina. Koulutusohjelma ei ollut ongelmaton, mutta täytti monia täydennyskoulutukseen liittyviä odotuksia paremmin kuin tavanomaisempi kurssi. Vuorovaikutuksellisenä koulutus oli antoisaa myös pääkouluttajille; jos tutkii ja opettaa työelämän muutoksia tai atk:n käyttöönottoa työpaikoilla, ei pe-

rusopiskelijoista irtoa sanottavasti palautetta, mutta kokeneilta ammattilaisilta kyllä.

Tieteen ja käytännön kohtauspaikka

En tiedä, missä määrin maailmalla keskustellaan tutkimuksen ja opetuksen yhteydestä ja sen hyödyllisyydestä. Suomessahan se on korkeakoulutasoisen ammattikoulutuksen ja vastaavasti ammattikytöntäisten tieteenalojen perustelu. Ainakaan siinä kirjastoalan täydennyskoulutusta käsittelevässä kirjoittelussa, johon olen tutustunut, tutkimuksen merkitystä ei pohdita, korkeintaan viitataan kirjastojen omaan tutkimus- ja evaluointitoiminnan hyödyllisyyteen. Meillä taas korkeakouluissa tapahtuvan täydennyskoulutustoiminnan perustelu on tieteen tulosten välittäminen yhteiskuntaan ja vuorovaikutus tutkimuksen ja käytännön kesken. Ainakin Länsi-Saksassa tutkijoiden ja ammatinharjoittajien vuorovaikutukseen täydennyskoulutuksen yhteydessä on paneuduttu varsin perusteellisestikin; ongelmatonta se ei ole jos odotukset ovat molemminpuolista myönteistä silmienpilkettä suuremmat.

Herkkävaihtoinen omista tutkimuskysymyksistään luennoiva tutkija kuitenkin näkee jotain jo kuulijoiden silmienpilkkeestä: Osuuko kysymyksenasetteluni relevantteihin ongelmiin? Onko oletukseni uskottava? Keskustelussa voi saada vahvistusta, kritiikkiä ja lisääinesta, jos uskoo että koulutettavatkin ovat aikuisia ja ammatilaisia. Avoin ja innokas täydennysopiskelija puolestaan saa tieteellisesti argumentoidusta opetuksesta jäsentämistapoja ja näkökulmia, jotka auttavat häntä yli ajankohtaisen käytännön ongelman yhä syvempään ammattitaitoon. — Toisaalta epärelevantti ja huonosti esitetty »tieteellinen» monologi on molemminpuolisesti hyödyttömämpää kuin arkisin tapauskertomus tai halveksittu ns. nippelitieto.

Vielä keskustelutasoa korkeampi vuorovaikutuksen aste on yhteistyötutkijoiden ja koulutukseen osallistuvien kesken, mistä myös on esimerkkejä. TYT:n ja Jyväskylän yliopiston yhteistyönä on vedetty tällä periaatteella ns. työtieteellinen koulutus julkishallinnon edustajille. Nyt on käynnistymässä laajempi tutkimus- ja koulutusohjelma, jonka päämää-

ränä on tutkimusta, koulutusta ja työpaikoilla tapahtuvaa kehittämistyötä yhteennitova malli. Muutoksen hallinta -ohjelmamme toimi hankkeen vetäjän, professori Juhani Kirjosen pilottikokeiluna tätä laajempaa hanketta varten. Mutta mainostamattakin Muutoksen hallinnan opiskelijoiden keskuudesta nousi kysymys, miten vuorovaikutuksellinen opiskelu, tutkimuksen hyödyntäminen ja kehittämistyö työpaikalla saataisiin kirjaston työyhteisön normaaliksi toiminnaksi, jatkuvaksi prosessiksi?

Hyväksytty julkaistavaksi 3.12.1990

Lähteet

- IFLA:n Tukholman konferenssin 1990, kokoontumisen numero 203 monistetut esitelmät, joista lähteinäni tärkeimmät:
Nicholson, Fay & Bridgland, Angela, Continuing Education: An Australian perspective.
Weingand, Darlene E., The continuum of library education: Maintaining competence through the professional worklife.